

DOI Number: 10.30520/tjsosci.614483

KIRIKHAN İLÇESİ'NİN TURİZM POTANSİYELİ
TOURISM POTENTIAL OF KIRIKHAN DISTRICT^d

Reyhan Rafet CAN²

ÖZET

Doğal ve beşerî kaynaklar açısından zengin olan Kırıkhan ilçesinde turizm potansiyeli yüksek olmasına rağmen, günümüzde bu potansiyelin gelişmediği veya istenilen durumda olmadığı görülmektedir. Amanos Dağları, Alan ve Eşmişek yaylaları, mağaralar, çok sayıda höyük, kaleler, cami ve türbeler, tarihi köprüler, evler doğal ve beşerî çevrenin turizm potansiyelini oluşturmaktadır. Turizm çekiciliğine sahip olmasına rağmen günümüz itibarıyla yurt içi ve yurt dışından Kırıkhan'a turizm hareketi yok denecek kadar azdır. Bunun yanı sıra doğal ve beşerî unsurlar açısından zengin olan saha, sermaye eksikliği, turistik öğelere değer verilmemesi, konaklama tesislerinin eksikliği, doğal ve beşerî unsurların tanıtımının yapılmaması gibi sebepler, Kırıkhan ilçesinde turizmin gelişmesini ve istenilen düzeye gelmesini engelleyen belli başlı bazı etmenlerdir. Bu çalışmada Kırıkhan ilçesindeki turizm potansiyeli vurgulanmış, turizm ve turistik değerler bakımından mevcut değerler ve eksikliklerin durumu ortaya konulmaya amaçlanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde sahanın konumu, sınırları doğal, beşerî ve ekonomik özellikleri hakkında bilgi verilmiş daha sonra ise Kırıkhan ilçesinde turistik unsurlar hakkında açıklamalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Turizm, Turizm Potansiyeli, Kırıkhan,

ABSTRACT

Although the tourism potential is high in Kırıkhan district- which is rich in natural and human resources- it is apparent that this potential has not developed or it is not in the desired state. Amanos Mountains, Alan and Eşmişek highlands, caves, numerous mounds, castles, mosques and tombs, historical bridges, and houses constitute the tourism potential of the natural and human environment. Although it has tourism attractions, Kırıkhan has almost no tourism from domestic and foreign countries. In addition, for reasons such as lack of capital, lack of value for touristic elements, lack of accommodation facilities, and lack of promotion of natural and human elements are some of the main factors preventing the development of tourism in Kırıkhan district and from reaching the desired level. In this study, the tourism potential in Kırıkhan district is emphasized and the current status and deficiencies in terms of tourism and touristic values are aimed to be revealed. In the first part of the study, information was given about the location of the site, its natural human and economic characteristics, and then the touristic elements in Kırıkhan district.

Keywords: Tourism, Tourism Potential, Kırıkhan

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Kenan Arınç'ın denetiminde tarafımdan yapılan 2019 yılı basılmamış “ Kırıkhan İlçesi'nin Coğrafi Etüdü” adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Dr. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı
E-mail: canreyhanrafet@gmail.com

GİRİŞ

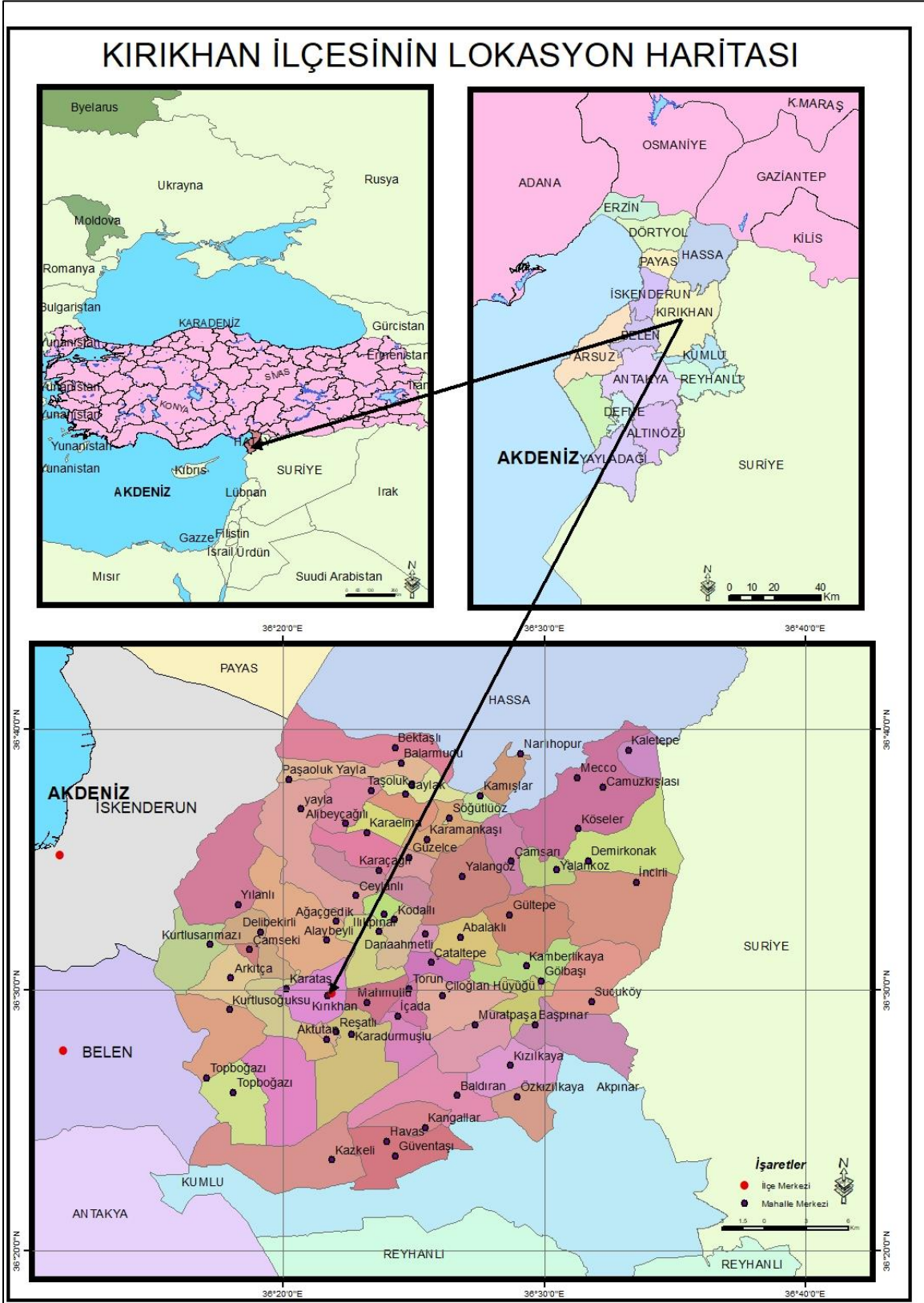
Turizm; Fransızca kökenli bir terim olup bir bölgeye, ya da bir ülkeye turist çekmek için alınan her türlü önlem demektir (Doğanay, 2001:3). Bir diğer tanıma göre ise turizm dinlenmek ve tatil geçirmek amacıyla yolculuğa çıkmaktır (Özgüç, 2007:13). Bacasız sanayi olarak isimlendirilen turizm ve turistik faaliyetler ülkelerin gelişmesi ve tanınması için en önemli etmenlerden birisidir. Turistik faaliyetlerinin olabilmesi için ülke veya bölgenin tarihsel süreç içerisinde yerleşmeye sahne olması veya doğal unsurlar açısından zengin olması gerekmektedir. Bir bölge veya alanda tarihsel süreç içerisinde çeşitli uygarlıklar tarafından yerleşme yapıldıysa o alanda çok sayıda kalıntı bulunmaktadır. Bu kalıntılar günümüzde tarihi değer, tarihi nesne veya turistik öge olarak isimlendirilmektedir. Bu çalışmada nitel ve nicel araştırma yöntemleri kullanılmış, Kırıkhan kenti ile kırsal yerleşmelerin büyük çoğunluğunda yapılan etütler sonucunda ilçenin turizm potansiyeli hakkında etüd derleme yapılmıştır.

1. Kırıkhan İlçesi'nin Konumu, Sınırları ve Başlıca Özellikleri

Kırıkhan İlçesi, Akdeniz Bölgesi'nin Adana Bölümü sınırları içerisinde bulunmaktadır. Araştırma sahası kuzeyde Hassa İlçesi, kuzeybatısında Payas İlçesi, batısında İskenderun ilçesi, güneybatısında Belen ve Kumlu ilçesi, doğusunda ise Suriye Devleti ile komşudur. Yükseltisi 2262 m.nin üzerine çıkan dağlık kuşaklarla çevrili olan ilçenin yüzölçümü 715 km²'dir. Sahada jeolojik açıdan Paleozoikten Kuaterner sonuna kadar çeşitli zaman dilimlerine ait formasyonlara rastlamak mümkündür. Araştırma sahası yazları sıcak ve kurak, kışları serin ve yağışlı geçen Akdeniz iklimi özelliği gösterir. Kırıkhan Meteoroloji İstasyonu'nun ölçümlerine göre sahanın yıllık ortalama sıcaklığı 19,1°C, yıllık yağış miktarı 522,6 mm. donlu günlerin yıllık toplam sayısı ise 6,7'dir.

İlçenin en önemli akarsuyu olan Karasu Çayı, kaynağını Gaziantep ili, Nurdağ ilçesinin doğusunda Kartal Dağları 1429 m. ile batısında bulunan Akdağ'dan 1795 m. doğan küçük derelerden alır. İnceleme sahasında, zonal, azonal ve introzonal toprak grupları dağılışı göstermektedir. Sahanın alçak kesimlerinde orman örtüsünün tahrip edilmesi sonucu maki bitki topluluğu, yükseltinin arttığı yerlerde çam, meşe, köknar, Toros sediri ormanlarına rastlanmaktadır.

Kırıkhan ilçesinin nüfusu 2018 yılı ADNS sonuçlarına göre 115196'dır. Nüfusun %50,3'ü erkeklerden, %49,7'si kadınlardan oluşmuştur. Araştırma sahası içerisinde 1 kent, 57 köy, 40 mezra ve 3 yayla yerleşmesi bulunmaktadır. Kırsal yerleşmelerde halkın temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılığa dayanırken Kırıkhan kenti sahanın ticaret ve sanayi açısından en gelişmiş yeridir. Amik Ovası'nın alüvyal topraklarında pamuk, mısır, havuç, kavun gibi tarımsal ürünler yetiştirilirken yükseltinin arttığı eğimli sahalarda tarım yerini hayvancılık faaliyetlerine bırakmıştır. Tarihin her döneminde ulaşım bakımından önemli bir kavşak noktası üzerinde bulunan saha günümüzde de bu özelliğini devam ettirmektedir. Doğal ve beşerî turizm potansiyelinin yanı sıra, inanç merkezi durumunda bulunan Kırıkhan ilçesi sahip olduğu turistik değerleri ile önemli bir çekim merkezi konumundadır.

Harita 1.1. Kırıkhan İlçesi'nin Lokasyon Haritası.

2. Kırıkhan İlçesi'nin Turizm Potansiyeli

Turizm; Fransızca kökenli bir terim olup bir bölgeye, ya da bir ülkeye turist çekmek için alınan her türlü önlem demektir (Doğanay, 2001:3). Bir diğer tanıma göre ise turizm dinlenmek ve tatil geçirmek amacıyla yolculuğa çıkmaktır (Özgüç, 2007:13). Bacasız sanayi olarak isimlendirilen turizm ve turistik faaliyetler ülkelerin gelişmesi ve tanınması için en önemli etmenlerden birisidir. Turistik faaliyetlerinin olabilmesi için ülke veya bölgenin tarihsel süreç içerisinde yerleşmeye sahne olması veya doğal unsurlar açısından zengin olması gerekmektedir. Bir bölge veya alanda tarihsel süreç içerisinde çeşitli uygarlıklar tarafından yerleşme yapıldıysa o alanda çok sayıda kalıntı bulunmaktadır. Bu kalıntılar günümüzde tarihi değer, tarihi nesne veya turistik öge olarak isimlendirilmektedir. Doğal ve beşerî kaynaklar açısından zengin olan sahada turizm potansiyeli yüksek olmasına rağmen, günümüzde bu potansiyelin gelişmediği veya istenilen durumda olmadığı görülmektedir. Amanos Dağları, Alan ve Eşmişek yaylaları, mağaralar, çok sayıda höyük, kaleler, cami ve türbeler, tarihi köprüler, evler doğal ve beşerî çevrenin turizm potansiyelini oluşturmaktadır (Tablo 1). Doğal ve beşerî unsurlar açısından zengin olan saha, sermaye eksikliği, turistik öğelere değer verilmemesi, konaklama tesislerinin eksikliği, doğal ve beşerî unsurların tanıtımının yapılmaması gibi sebepler, Kırıkhan ilçesinde turizmin gelişmesini ve istenilen düzeye gelmesini engelleyen belli başlı bazı etmenlerdir (Can, R.R., 2004:393)

Kırıkhan ilçesinde doğal turistik değerler arasında dağlar, mağaralar, göller, yaylalar, termal kaynaklar, yaban hayatı ve vejetasyon özellikleri bulunmaktadır. Amanos Dağları zengin bitki örtüsü, temiz havası ile biyolojik-doğal çeşitlilik gibi birçok önemli potansiyeli barındırdığı için turizm faaliyetleri açısından önemli bir yere sahiptir. Bu dağların yaz ve kış mevsiminde bozulmamış doğal güzelliğinde trekking yapılırken dağcılık ve avcılığın yanı sıra flora ve fauna varlığı ile turizm faaliyetlerini destekleyecek niteliktedir.

Tablo 1. Kırıkhan İlçesi'nde Yer Alan Bazı Tarihi Eserler ve Konumları ile I.Derece Koruma Altında Bulunan Sit Alanları.

Sit Alanının Adı	Yeri	Sit Derecesi ve Türü	Tescil Kararı
Abalaklı Höyüğü	Abalaklı	1. Derece	24.02.2005/380
Ambar Höyüğü	Narlıhöpür	1. Derece	30.01.1992/1072
Arpalı Höyüğü	Kodalı	1. Derece	06.08.1998/68
Atçı Höyüğü	Abalaklı	1. Derece	04.02.2005/381
Arife Reşaoğlu Konutu	Kurtuluş Mahallesi	Anıt	02.07.1987 /3454
Ali Rıza Kahyaoğlu Konutu	Kurtuluş Mahallesi	Anıt	02.07.1987 / 3454
Ali Ünsal Konutu	Erlar Caddesi	Anıt	02.07.1987 / 3454
Baldıran Höyüğü	Baldıran	1. Derece	15.09.1993/ 1538
Bizans Yerleşimi (Mezarlık Alanı)	Saylak	1. Derece	29.05.2000/3739
Boz Höyüğü	Kamışlar	1. Derece	08.06.1988/ 68

Çiloğlan Höyüğü	Çiloğlan	1. Derece	06.08.1988/ 68
Danaahmetli Köprüsü	Danaahmetli Köyü	Anıt	01.03.1990/ 528
Darbısak Kalesi ve Beyazıt Bistami Türbesi	Alaybeyli	Anıt	10.10.1991/ 964
Dedeçinar Höyüğü	Saylak	1. Derece	08.06.1988 /68
Eski Mehtap Sineması	Gündüz Mahallesi	Anıt	24.05.2006/1648
Gölbaşı Gölü (Doğal Sit Alanı)	Gölbaşı	1. Derece	26.06.1992 / 1217
Gözetleme Kulesi ve Nekropol Alanı	Karamağara	1. Derece	26.01.2010 / 5721
Güzelce Höyüğü	Güzelce	1. Derece	08.06.1988/ 68
Halil Ağa Höyüğü	Çamsarı	1. Derece	08.06.1988/ 68
Halk Kütüphanesi	Kurtuluş Mahallesi	Anıt	24.05.2006/ 1648
Hükümet Konağı	Kanatlı Caddesi	Anıt	13.07.1979 / A-1769
Ilık Pınar	Ilıkpınar	1. Derece	06.09.1990 / 651
İç Ada Höyük (Çolak Höyük)	Çiloğlan	1. Derece	08.06.1988/ 68
Karadurmuşlu Höyüğü	Karadurmuşlu	1. Derece	08.06.1988/ 68
Kaya Mezarları	Yeni Mahalle	1. Derece	25.02.2010 / 5789
Kilise Tepe Höyüğü	Çiloğlan	1. Derece	27.05.1997 / 2804
Kiremitli Höyük	Saylak K	1. Derece	08.06.1988/ 68
Kilise (Ermeni Ortodoks)	Kırıkhan		10.09.1977/ A-703
Kosallı Höyüğü	Kodalı	1. Derece	08.06.1988 / 68
Kurtuluş İlkokulu	Kurtuluş Mahallesi	Anıt	02.07.1987 / 3454
Koyuncu Höyüğü	Mahmutlu	1. Derece	12.06.1982 –A-3673
Kırıkhan Şehitliği	Cumhuriyet Mahallesi	Anıt	09.02.1989 /223
Mozaikli Alan	İncirli	1. Derece	26.11.2008 /4466
Murat Paşa Höyüğü	Muratpaşa	1. Derece	08.06.1988/ 68
Muratpaşa Köprüsü (A)	Muratpaşa	Anıt	14.07.1978 / A-1223
Muratpaşa Köprüsü (B)	Muratpaşa	Anıt	14.07.1978 / A-1223
Nekropol Alanı (I)	Karamağara	1. Derece	30.04.2008 / 3783
Özsoğuksu Höyüğü	Özsoğuksu	1. Derece	08.06.1988 /68
Özel İdare Konut	Şeyhşamil Caddesi	Anıt	02.07.1987 / 3443

Reşatlı Höyüğü	Tokluca	1. Derece	08.06.1988/ 68
Tell Malta-Malta Höyüğü	Karadurmuşlu	1. Derece	26.11.1996 /2662
Tell Sultan/Telli Sultan	Karadurmuşlu	1. Derece	27.05.1997 /2803
Topboğazı Höyüğü	Topboğazı	1. Derece	20.06.1987 / 3420
Turhal Vural Konutu	Kırıkhan	Anıt	02.07.1987 / 3454
Yassıyurt Höyüğü	Çamsarı	1. Derece	08.06.1988 /68
Yeni Kızılkaya Höyüğü	Kızılkaya	1. Derece	15.09.1993 / 1539
Yusuflu Höyüğü	Çamsarı	1. Derece	08.06.1988 / 68

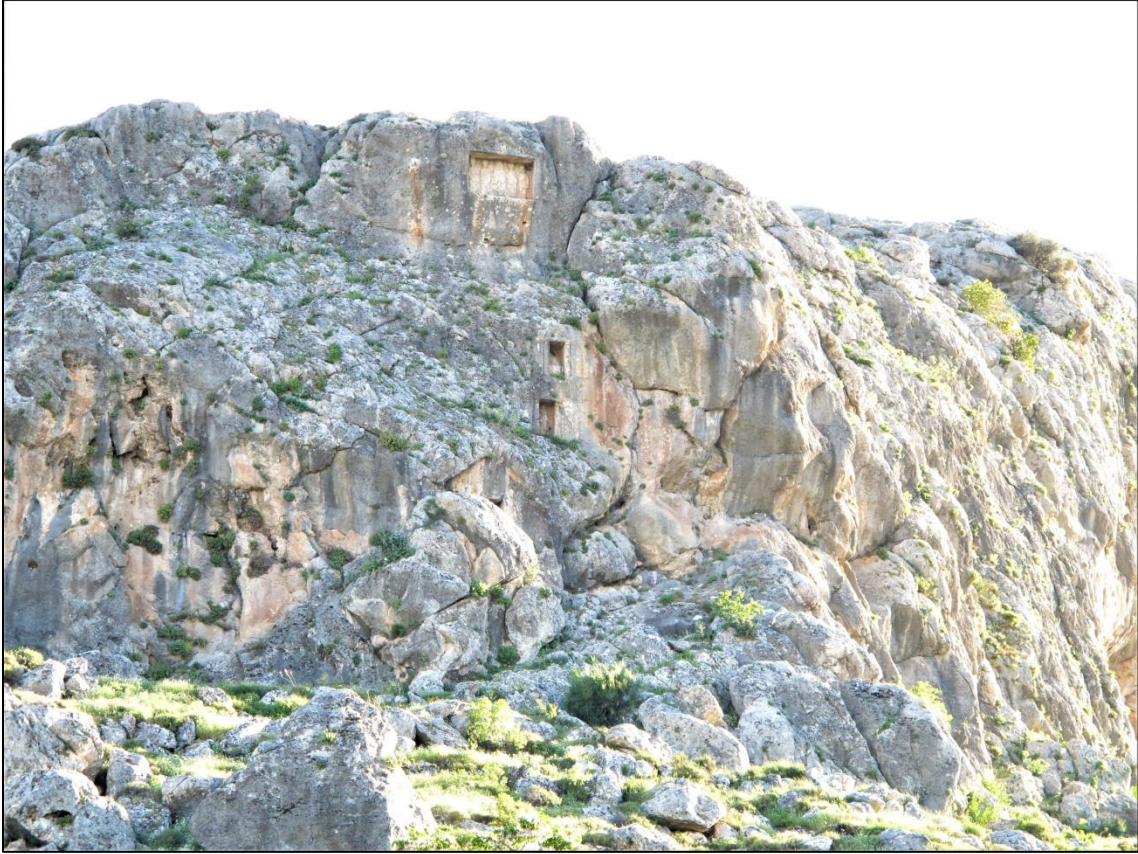
Kaynak: Hatay Kültür Envanteri Cilt II İlçeler, Hatay 2015.

Gölbaşı Gölü doğal turistik alan içerisinde önemli bir kaynak oluşturur. Gölbaşı-İçada ve Adalar köylerine yayılan bu gölün derinliği 5 m.dir. Yöre halkı tarafından daha çok balıkçılık ve kurbağa yetiştiriciliği için kullanılan bu göl son yıllarda yapılan yatırım ve tanıtma çalışmalarıyla turizm amaçlı ziyaret edilmeye başlanmıştır. Gölbaşı Gölü önemli birer sulak alanı ve kuşların göç yolu üzerinde bulunması açısından da önem taşır. Göl çevresinde Küçük Batağan (*Tachybaptus ruficollis*), Alaca Balıkçıl (*Ardeola ralloides*), Küçük Akbalıkçıl (*Egretta garzetta*), Çeltikçi (*Plagadis falcinellus*), Çıkrıkçın (*Anas querquedula*), Arı Şahini (*Pernis apivorus*), Yılan Katralı (*Circaetus gallicus*), Saz Delicesi (*Circus aeruginosus*), Şahin (*Buteo buteo*), Küçük Orman Kartalı (*Aquila pomarina*), Bozdoğan (*Falco columbarius*), Döğüşkenkuş (*Philomachus pugnax*), Yeşilbacak (*Tringa nebularia*), Orman Düdükçünü (*Tringa glareola*) gibi kuş türleri gözlemlenmiştir (Atahan, A., Gül, O., Atahan, M. 2008:42).

Fotoğraf 1. Adalar Köyü'nden Gölbaşı Gölü'nün Bir Görünümü.

Doğal turistik değerler içinde yer alan Beş Kızlar Mağarası Ceylanlı sınırlarında bulunmakta olup tipik kaya mezarları ve inziva odaları görünümüne sahiptir. Yöre halkının Sütlüce Mağara adını verdiği bu yerde kayalara oyulmuş 3 kat ve katların içinde de 3 göz halinde pencere delikleri günümüze kadar ulaşmıştır. Mağara çevresinde bulunan yazılarda “*Vakfettim burası bir vezir mahallidir*” ibaresi okunmaktadır. Yaygın inanışa göre bu mağarada bir bey, eşi ve çocuklarıyla yaşamaktaydı.

Fotoğraf 2. Doğal Turistik Değerler İçinde Yer Alan Beş Kızlar Mağarası Çevresinde Kayalara Oyulmuş 3 Kat ve Bu Katların İçinde 3 Göz Halinde Bulunan Pencerelerden Bir Görünüm.

Beş kızlar mağarası dışında turizm amaçlı halkın ziyaret ettiği bir diğer yer de Çifte Kayalardır. Araştırma sahasının kuzeybatısında bulunan Delibekirli köyünün güney cephesi ile bu köyün batısında yer alan iki kayaya halk Çifte Kayalar ismini vermiştir. Köyün güney cephesinde yalçın ve bıçakla kesilmiş gibi düz olan kayanın adı Şahinkaya, köyün sırtını dayadığı kayanın ismi ise Çürük kayadır. Bu kayalar Çataloluk Yaylası güzergâhında bulunduğu için yaylaya çıkan kişiler tarafından turizm amacıyla ziyaret edilmektedir. Araştırma sahası ve yakın çevresinde termal kaynaklar bulunmasına rağmen bu kaynaklara gerekli yatırım yapılmamasından dolayı kaplıca turizminde yer bulamamıştır. Kırıkhan-Reyhanlı yolunun, Kırıkhan'dan itibaren ikinci kilometresinde Koyuncu höyük mevkiinde yer alan Koyuncu höyük mineralli su kaynağı en önemli termal su kaynağıdır. Mineralli su kaynaklarının suları yatırımsızlıktan dolayı değerlendirilemediği için tarımsal arazilerin sulanmasında yararlanılmaktadır. Yaylalar

günümüzde hayvancılık faaliyetlerinin yanı sıra turizm açısından değerlendirilebilecek ölçüde potansiyeli olan alanların başında gelmektedir. Sahada turizm amacıyla değerlendirilen yayların başında Alan gelir. Alan Yaylası yöre insanı tarafından sık kullanılan bir yerdir. Yaz aylarında bunaltıcı sıcağın kurtulmak isteyen yöre halkı bu yaylada bulunan konutlara yerleşmektedir. Yöre halkı dışında turistler için yaylada geçici konaklama alanları oluşturulmuştur. Turistlerin konaklama şekli daha çok kamping şeklindedir. Yaylada yaz aylarında artan nüfusun ihtiyaçlarının karşılanması için küçük dükkanlar da bulunmaktadır.

Fotoğraf 3. Kırıkhan İlçesi'nde En Önemli Yayla Sahası Olan Alan Yaylası'ndan Bir Görünüm.

Sahadaki zengin flora ve fauna özellikleri de turizm açısından değerlendirilebilecek niteliktedir. Hatay Dağ Ceylanı (*Gazella Gazella*) en önemli fauna zenginliğini meydana getirir. Hatay ilinde uzun yıllar yaşadığı tahmin edilen ancak türü tespit edilemeyen ceylanların varlığı 2008 yılında kanıtlanmıştır. Taksonomi isimlendirmesi Hatay Dağ Ceylanı '*Gazella Gazella*' şeklinde olan bu hayvana halk yöresel dilde Ahu adını vermiştir. Hatay Dağ Ceylanlarının Türkiye'de yaşam alanı bulunduğu tek yer Kırıkhan'ın Sucu ve İncirli köyleri arasında bulunan 10-12 km.lik sınır hattıdır. İncirli Suriye sınırına en yakın olan köylerden birisidir. Ceylanların üremesinde ve çoğalmasında bölgenin sınır hattında bulunması ve sınır karakollarının bu hat boyunca bulunması etkili olmuştur. Ortalama 60 cm. uzunluğunda ve 1 m. yüksekliğinde olan ceylanlar çok hızlı koşuculardır. Perişah mezrasında bulunan tarlalara zaman zaman zarar veren bu ceylanlara yöre halkı asla dokunmaz ve zarar vermez (Fotoğraf 4.). Hatay Dağ Ceylanının varlığı bölge ve eko sistem için oldukça önemlidir. Bu sebepten dolayı 2013 yılında İncirli'ye yakın Beşikli Tepe

mevkiinde 160 dekarlık alan üzerinde Hatay Dağ Ceylanı Üretim İstasyonu Orman ve Su İşleri Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından kurulmuştur. İstasyon içerisinde 3 adet su yatağı, yem deposu, bekçi kulübesi bulunmaktadır. İstasyonda üretilen ceylanlar tekrar doğal ortamlarına salınarak nesillerinin devam etmesi sağlanmaktadır.

Fotoğraf 4. İncirli Köyü Beşikli Tepe Mevkiindeki Hatay Dağ Ceylanı Üretim İstasyonunda Bulunan Gazella Gazellalardan Bir Görünüm.

Kırıkhan ilçesinde çok sayıda beşerî turistik değer taşıyan eserler bulunmaktadır. Tarihi MÖ.3000 yılına dayanan araştırma sahasında sayısız medeniyet ve toplumlar çeşitli yapılar inşa etmiştir. Bu yapılar arasında bulunan evler, höyükler, kaleler, camiler, hanlar, çeşmeler, köprüler ve su kemerleri sahanın beşerî turistik değerlerini oluşturur. Doğal ve kültürel varlıkları koruma envanterinin yaptığı araştırmalar sonucunda Kırıkhan ve yakın çevresinde höyükler, konutlar, nekropol alanları, kaleler ve konutlar tescillenip himaye altına alınmıştır. Kırıkhan'da 26 höyük, 2 köprü, 5 konut, 1 nekropol alanı koruma altına altındadır.

Bunun yanı sıra 33 sit alanı ile 15 anıt alanı yer bulunmaktadır. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 1. Derece arkeolojik sit alanı statüsünde değerlendirilen höyükler saha genelinde her yere dağılmış durumdadır. Höyük, Türk Dil Kurumunda; tarih boyunca çeşitli nedenlerle yıkılan yerleşme bölgelerinde, yıkıntıların üst üste birikmesiyle oluşan ve çoğu kez içinde yapı kalıntılarının gömülü bulunduğu yayvan tepe şeklinde tanımlanmaktadır. Kırıkhan

ilçesinde 26 höyük 1. Derece arkeolojik sit alanı statüsünde değerlendirilerek koruma altına alınmıştır. Ancak bazı höyüklerin çevresinde defineciler tarafından kazı çalışmaları (Ambar Höyüğü), bazılarında ise tarımsal ve hayvancılık faaliyetleri yapılmaktadır (Arpalı Höyüğü). **Yusuflu Höyüğü**, Çamsarı köyü Yusuflu Mezrasında yer almaktadır. Tepe Kısmında metruk bir binanın bulunduğu höyük 10 m. yüksekliktedir.

Fotoğraf 5. Çamsarı Köyü'nün Yusuflu Mezrasında Yer Alan Yusuflu Höyüğünden Bir Görünüm.

Derb ya da Darb (El-Darb) Arapça geçit, yol anlamına sak ise dağ eteği, vadiye bitişik kısım, yamaç manasına gelir. Darb-ı Sak, dağ eteğinden geçen veya dağ eteğindeki yol anlamında kullanılmaktadır. Bu kaleden günümüze kadar ulaşabilen az sayıdaki parçalarından biri kalenin hemen girişinde bulunan ve çevresi taşlarla çevrili odadır. Kale tarihin her döneminde çeşitli uygarlıklar tarafından gözetleme yeri olarak kullanılmıştır. Pers Kralı Darius'un Büyük İskender ile MÖ. 333 yılında karşılaşmadan önce karargâh kurduğu yer bu kaledir. Günümüzde Bayezid-i Bistami Hazretlerinin türbesi ve mescidi bu kalenin çevresinde bulunmaktadır.

Fotoğraf 6. Bayezid-i Bistami Hz. Türbesinin de Bulunduğu Darb-ı Sak Kalesi'nden Bir Görünüm.

Darb-ı Sak Kalesine kuzey-batı istikametinden su getirmek için su kemerleri yapılmıştır. İki katlı olarak yapılan kemerlerin birinci katının yüksekliği 4 m. genişliği ise 2 m. Su kemerlerinin ikinci katı 6-7 m. arasında değişen yüksekliği sahipken genişliği 3 m.dir. Yontma taştan yapılan kemerlerin birinci katı tamamen sağlam ve korunmuşken, ikinci katın olduğu bölümde çeşitli tahribatlar bulunmaktadır. Araştırma sahasında turizm değeri olan Gözetleme Kulesi ve Nekropol Alanı Bozkayalar Tepesi'nin doğusunda yer alır. Roma Dönemine ait olan yapı moloz taş örgülü, kireç harçlı yaklaşık 1 m. kalınlığındaki sur duvarları kuzey ve güney yönünde uzanmaktadır. Duvar kalınlığı 120 cm. olan yapının giriş bölümü güneydoğuya bakmaktadır. Nekropol alanının içinde Roma Döneminden kalma bir mezar da bulunmaktadır. Sahada bir diğer turistik değere sahip olan beşerî unsurda kaya mezarlarıdır.

Kaya mezarları Yeni Mahalle, Musa Paşa Caddesi, Kırlangıç Sokak, No: 32, 2833 nolu parselde yapılan inşaat çalışmaları sırasında bulunmuştur. Yapılan arkeolojik kazılarda 450x430x220 cm. ebadında mezar odasına rastlanmıştır. Mezar odasının içinde 85 adet arkeolojik esere rastlanılmıştır. Kaya oyma mezarı, Geç Roma Döneminden günümüze kadar ulaşmıştır (Yastı, 2011:185,191). Mozaikli alan İncirli köyünde ikamet eden Mehmet Çanko'ya ait bahçede keşfedilmiştir. Mozaiklerin bulunduğu alan MS.VI. yüzyıl kilise yapısına uygundur. Bu alan 26 Kasım 2008 tarihinde Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 4466 sayılı karar ile I. Derece Arkeolojik sit alanı olarak koruma altına alınmıştır.

Fotoğraf 7. Alaybeyli Köyü'nde Yontma Taştan Yapılan Su Kemerlerinden Bir Görünüm.

Araştırma sahasında yer alan tarihi eserlerden olan köprülerin büyük bir kısmı bugün yıkılmış veya üzerine yeni ve modern köprüler yapılmıştır. Kırıkhan ilçesinde Muratpaşa ve Danaahmetli başlıca bilinen tarihi değere sahip olan köprülerdir. Torun ve Abalaklı köyleri ile Kodallı ve Danaahmetli köylerinin kesişme noktasında, Karasu Nehri üzerinde bulunan Danaahmetli köprüsü 65 m. uzunluğunda, 525 cm. yüksekliğinde, en geniş yerinde 540 cm. genişliğinde, 5 ayaklı, 1 tanesi yayvan 5 tanesi sivri olmak üzere 6 kemerli bir Osmanlı Taş köprüsüdür. Köprü'nün kesin yapılış tarihi bilinmemektedir. Ancak bir rivayete göre yöre insanı köprüyü Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında yaptırdığı söylemektedir. Köprü'nün onarım gören kısımları dışında kesme blok taş ve horasan harcı kullanılmış olup üstü kesme parke taşlarla döşenmiştir (Fotoğraf 8.). Yöredeki tarihi köprülerden bir diğeri ise Muratpaşa Köprüsüdür. Kırıkhan-Reyhanlı yolu üzerinde bulunan köprü'nün ilk yapıldığı tarih belli değildir, ancak köprüde bulunan 4 büyük kemerin orta kısmına rastlayan yerde bulunan Arapça yazılı mermer kitabenin altında 1265 tarihi okunmaktadır. Görülebilen aralıklarla 4 büyük göz ile 6 küçük kemerli gözü vardır. Kuzey güney doğrultusunda uzanan köprü'nün doğu kısmı karayolları tarafından toprak yığılarak doldurulması sonucu köprü gözleri kapanmıştır. Kuzey kesiminden dere geçen köprü'nün genişliği 8,5 m.dir. Her gözü arasında 200 m. mesafe bulunan köprü adını bölgeye gönderilen isyanları bastırmak için görevlendirilen Murat Paşa'dan almıştır. Bu köprülerden başka araştırma sahasında Baldıran köyü Karasu Çayı üzerinde eski ve yeni köprüler, Kaletpe köyünde ise üç kemerli ve taştan yapılmış olan köprü bulunmaktadır.

Fotoğraf 8. Kırıkhan-Reyhanlı Yolu Üzerinde Bulunan Muratpaşa Köprüsü'nden Bir Görünüm.

Kırıkhan ilçesinde büyük ve gösterişli evlerden olan konaklar ve köşkler de yer almaktadır. Şehirde Gürsel Sokak No: 16'da *Arife Reşaoğlu Konağı* Lale Sokak No: 4'de *Ali Rıza Kahyaoğlu Konağı*, Erler Caddesi No: 2'de bulunan *Ali Ünsal Konağı* ile Kanatlı Caddesi No:5'de *Turhan Vurla Konağı* en ünlü ve günümüze kadar gelen yapılarıdır. Bu yapıların dışında bugün Halk Kütüphanesi olarak kullanılan yapı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü binası olarak kullanılan bina ile Kurtuluş İlkokulu olarak kullanılan bina tarihi değere sahip yapılar olarak dikkat çekmektedir.

Arife Reşaoğlu Konağı taş örgü duvarlı, tek katlı, beton damlı, köşelerinde beton kolonlar bulunan yapının ön cephesinde kemerli dört adet penceresi bulunmaktadır. Pencere kenarları ile üzerleri kesme düz taşlarla kaplıdır. Ahşap giriş kapısının sağında ve solunda işlemeli gömme taş sütunlar yer alır. Çatı ve bina duvarları köşelerde bulunan köşebentler ile birbirine bağlanmaktadır. Yapının arka kısmında aynı özellikleri taşıyan bir ek kısım daha mevcuttur. Duvarların örüldüğü taş bloklar eşit ölçüler göstermeyip, değişik boyutlarda kırma taşlar şeklindedir.

Ali Rıza Kahyaoğlu Konağı iki katlı olup, çatı örtüsü ahşap üzerine kiremittir. Yapının alt ve üst katlarında binanın girişinde sütunlarla taşınan dışa taşkın balkonlar yer alır. Balkonların yan korkulukları taş olup, bitkisel bezemelerle oyularak işlenmiştir. Ana kapı girişinin üzeri ve

pencere üzerleri kesme taşlarla kemer oluşturularak örülmüştür. Alt katın ön cephesinde dört, üst katta ise iki pencere yer almaktadır. Binanın dış cephesi sarı renk ile boyalıdır. Turhan Vural Konağı iki katlı betonarme, ahşap çatı örtüsü üzerine kiremit kaplıdır. Alt kat iş yeri üst kat ise konut olarak kullanılmaktadır. Ön cephede bulunan giriş ahşap bir kapı ile sağlanmaktadır. İkinci katın ön cephesinde bir adet balkon ve dışa bakan dört adet penceresi bulunmaktadır. Binanın yan cephelerinde küçük pencereler yer alır.

Fotoğraf 9. Kırıkhan Kentinde Taş Örgü Duvarlı ve Tek Katlı Olan Arife Reşaoğlu Konağından Bir Görünüm.

Ali Ünsal Konağı'nın ön cephesine dışa taşkın iki sütunla taşınan revaklı bir giriş kısmı hakimdir. Giriş kapısı ahşap olan konağın ön cephesindeki dört adet pencerenin üzeri taş kemerlidir. Pencerelerin kemerleri üzerinde uzunlamasına taş çıkıntılar yer almaktadır. Çatı örtüsü ahşap üzerine kiremittir. Bina yeşil, kahverengi renklerle boyanmıştır. Günümüzde Kırıkhan Nuriye Ulviye Civelek Halk Kütüphanesi olarak hizmet veren bina Kurtuluş Mahallesi Eski Hükümet Konağı ile Ermeni Kilisesi arasında bulunur. Kare planlı olan yapı yağma yapım tekniğinde yapılmıştır. Kemerli giriş kapısının üzerinde 1931 yılı ibaresi yazmaktadır. Binada dikdörtgen formu zemin kat pencereleri ile kemerli tepe pencereleri bulunmaktadır.

Günümüzde İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü binası olarak kullanılan yapı Fransızların Hatay'ı işgalleri sırasında 1925-1930 yılları arasında Kaymakamlık binası olarak kullanılmıştır. İki katlı

olup taştan yapılmış kare planlıdır. Yuvarlak iki sütün antreye girişi sağlamaktadır. Alt kata dört basamaklı merdivenlerle çıkılırken, üst katta sofanın üzerindeki balkona kemerli üç kapıyla çıkılmaktadır. Kemerli kapıların üzerinde üçgen alınlık, ortada yuvarlak bir pencere, balkonun iki yanında kapılar ve küçük balkonlar vardır. Alınlığın altında mavi, sarı, yeşil kahverengi karo süslemeler vardır.

Fotoğraf 10. İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü'nün Kurtuluş Mahallesi'nde Bulunan Tarihi Binasından Bir Görünüm.

Halk arasında Sarı Okul olarak bilinen ve günümüzde Kurtuluş İlkokulu olarak hizmet veren bina iki katlı olup, kapı ve pencereleri kemerlidir. Pencerelerin üzeri koç başı şeklinde taş kıvrımlarla süslüdür. Batı yönünde bulunan ana giriş kapısı ahşaptan yapılmıştır. Ana kapının yanında işlemeli gömme taş sütunlar mevcuttur. Alt katta üç, ikinci katın ön cephesinde de altı adet pencere yer alır. Kapı üzerinde yukarıya doğru üçer sıra taş çıkıntılar mevcuttur. Çatı örtüsü ahşap üzeri kiremittir. Binanın dış cephesi sarı badanalı olup, kapı ve pencere aksamaları beyaza boyanmıştır. Binanın iç zemini orijinal, renkli karo taşlarla döşelidir (Yastı, 2011:214). Kırıkhan kentinde tarihi konak, köşk ve binaların dışında köylerde de konaklar ve tarihi evler yapılmıştır. Dedeçinar köyünde bulunan Hayta Kılıboz'a ait Hayta Aşam Konağı kısmen yıkık durumdadır. Muratpaşa'da bulunan Şih Süleyman Konağı iki katlı olup, kesme Halep taşlarından yapılmıştır. Konağın içinde ibadet ve sohbet odaları, konuk odaları gibi çeşitli bölümler yer alır. Yalangoz'de Şih Ömer Ağa'ya ait tarihi bir konak bulunmaktadır.

Şihmara Konağı olarak anılan yapı 100 yıl önce inşa edilmiştir. Konağın yapımı için Hassa İlçesi'nden ustalar getirtilmiş, kapı ve pencere gibi ahşap işlerini ise Antakya'dan getirilen bir marangoz ustası köyde imal edip, yerlerine monte etmiştir. Konak 1949 yılında Yalangoz köyünde yaşayan Reşa ailesi tarafından restore edildikten sonra Reşağalar Konağı ismi ile anılır hale gelmiştir. Araştırma sahasında gerek bakımsızlık, gerekse çeşitli kullanım sebeplerinden dolayı hanların tamamı yıkılmıştır. Kırıkhan kentinde bilinen en önemli han Murat Paşadır. İsminde de anlaşılacağı üzere Murat Paşa XVII. yüzyılın ilk yarısında araştırma sahası ve çevresine bent ve köprü ile birlikte bu hanı yaptırmıştır. Hanın bulunduğu alan günümüzde tahrip edilmiştir. Yapılan kazılarda hanın kurulduğu alan üzerinde 50x90 ölçülerinde 3 kitabe bulunmuştur. Bu kitabelerde '*Ebu-l Nasr İnan, Fe-li Külli ya' melu aleyye, El Melikü'l Eşref*' yazmaktadır (Sancı, 2006: 671-671).

SONUÇ

Doğal ve beşerî unsurlar açısından zengin olan saha, sermaye eksikliği, turistik öğelere değer verilmemesi, konaklama tesislerinin eksikliği, doğal ve beşerî unsurların tanıtımının yapılmaması gibi sebepler, Kırıkhan ilçesinde turizmin gelişmesini ve istenilen düzeye gelmesini engelleyen belli başlı bazı etmenlerdir. Turizm hareketlerinin gelişmesi için her şeyden önce saha çeşitli yollarla tanıtılmalıdır. Tanıtım ve organizasyon dışında alt yapı, konaklama, dinlenme gibi turizm için önemli olan yatırımların yapılması gerekmektedir. Tüm bu unsurlar dikkate alındığı sürece turizm sayesinde geçim sıkıntısı çeken bölge halkı içinde yeni bir ekonomik kaynak yaratılacaktır.

Kırıkhan ilçesi tarihi, kültürel ve tabiat varlıkları açısından önemli potansiyele sahiptir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi amacıyla tarihi eserlerin onarımı ve çevre düzenlemesinin yapılması gerekmektedir. Kurtuluş Mahallesi'nde Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Müdürlüğü altında bulunan yerlerin kısa vadede restorasyon planının hazırlanması, uzun vadede ise aslına uygun restore edilmesi amaçlanmalıdır. Darb-Sak Kalesinin restorasyonunun acil olarak ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından gündeme alınıp gerekli çalışmaların başlatılması gerekmektedir. Kısa vadede yayla turizmini cazibeli hale getirmek için Alan Yaylası ile ilgili afiş, broşür, kitap ve CD vb. materyallerinin basımın yapılması gerekir. Uzun vadede ise Ceylanlı-Alan Yaylası arasındaki karayolunun asfaltlanması, yol bariyerlerinin güvenliği sağlayacak şekilde karayolları ekipleri tarafından yapılması amaçlanmalıdır. İlçede turizm sektöründe faaliyette bulunan tesislerin çeşitlendirilmesi gerekmektedir. Bunun için hotel dışında pansiyon, konuk evi, hostel gibi turizm belgeli işletmelerin açılarak hizmet kalitesinin ve standartının yükseltilmesi gerekmektedir. Şehirde turizm alanında faaliyet gösteren 1 acente dışında seyahat acentelerinin açılması sağlanmalıdır. Bu acentelerin Kırıkhan ilçesi dışında, Kırıkhan ilçesinin tanıtmak amacıyla paneller, konferanslar ve fuarlar düzenleme çalışmalarını yapmaları gerekir.

KAYNAKÇA

Atahan, A., Atahan., Gül, O., Atahan, M. (2008). *Hatay Kuş Gözlem Raporu*. Antakya.

Can, R. R., (2019) " *Kırıkhan İlçesi'nin Coğrafi Etüdü* " (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Doğanay, H., (2001), *Türkiye Turizm Coğrafyası*. Çizgi Kitapevi Yayın No:33, Erzurum.

Özgüç, N., (2007), *Turizm Coğrafyası, Özellikler ve Bölgeler*. Çantay Kitapevi, İstanbul.

Sancı, F., (2006), "*Hatay İlinde Türk Mimarisi I*". (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yastı, N., (2011), *Hatay Kültür Envanteri Cilt II İlçeler* . Hatay Valiliği Yayınları, Hatay.